

Voorwoord

Begin oktober 2011 overleed Steve Jobs, de topman bij Apple, die de iPod met videofunctie, de iPad en de iPhone met cameraatje massaal aan de man en de vrouw bracht. Over de hele wereld werd aandacht besteed aan de man die de (computer)wereld ingrijpend veranderde. De Nederlandse maatschappij en strafrechtsketen zijn ook beïnvloed door de producten van Apple en meer in het algemeen door de technologische ontwikkelingen en digitalisering. Zo zijn de eerste digitale zittingszalen al in gebruik genomen en had het Haagse gerechtshof de primeur van de eerste digitale hogerberoepszitting met een digitaal OM-dossier op de *iPad*.¹

Er gebeurde in oktober nog meer op het gebied van beeld en de strafrechtsketen, waarbij we alle fictieve beelden, zoals het uitkomen van de film over de Heineken-ontvoering, buiten beschouwing laten. Zo gaf minister Opstelten het startschot voor de campagne *Pak de overvaller. Pak je mobiel*. De overheid hoopt hiermee burgers zover te krijgen dat ze bij een overval de (vermoedelijke) daders filmen of fotograferen. Mensen kunnen de filmpjes en foto's uploaden via de website van de nationale recherche en daar ook informatie over locatie, omstandigheden en dergelijke achterlaten.

Ook werden naar aanleiding van urgente kindervermissingen verschillende *Amber Alerts* uitgestuurd. Burgers kunnen deze opsporingsberichten met foto ontvangen op de eigen computer en mobiele telefoon. Hoewel de effectiviteit van *Amber Alert* onduidelijk is, bijvoorbeeld omdat de getoonde foto niet overeenkomt met hoe een kind er in de situatie werkelijk uitziet (Gier e.a., 2011), spreekt het middel veel mensen aan (zie ook Griffin, 2010).

Voorts verscheen het rapport 'Rechtspraak in beeld' van de commissie-Van Rooy. Deze commissie evalueerde de rechtszaak tegen PVV-leider Wilders, die rechtstreeks werd uitgezonden op televisie. De Rechtbank Amsterdam gaf toestemming voor deze integrale live-uitzendingen vanwege de aard van de strafzaak tegen Wilders en de grote maatschappelijke belangstelling die ervoor bestond, aldus het rapport. De commissie spreekt zich positief uit over de ruimere openbaarheid en toegankelijkheid en adviseert de gerechtelijke instanties welwillend te staan tegenover verzoeken om meer dan de

1 Persbericht van 15 april 2011.

gebruikelijke onderdelen van een strafzitting te filmen, of om zittingen live uit te zenden. Dit betekent dat een Nederlandse variant op het Amerikaanse *Court TV* een stapje dichterbij is gekomen. De media besteedden veel aandacht aan het rapport, vooral aan het argument dat de televisie-uitzendingen zouden kunnen bijdragen aan meer vertrouwen in de rechtspraak (bijvoorbeeld Ali en De Pous, 2011). Ten slotte haalde het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) het nieuws met de opening van *CSI The Hague* ofwel het CSI Lab. In dit proeflaboratorium is het mogelijk te oefenen met sporen en geavanceerde forensische rechetechnieken. Het bestaat onder andere uit een nagebootste plaats delict, met camera's en sensoren, en een observatiekamer. Het NFI en samenwerkingspartners als de TU Delft, Philips en TNO beogen een state-of-the-art trainings- en demonstratiefaciliteit te zijn. Met behulp van de nieuwste technologische kennis en apparatuur wordt de plaats delict digitaal 'bewaard' en kan deze later in een virtuele omgeving weer worden gereconstrueerd en zo weer 'zichtbaar' worden. Zo'n driedimensionale reconstructie biedt niet alleen de politie inzicht in het delict, maar ook justitie, rechters en advocaten.²

Dit zijn vier gebeurtenissen in Nederland, die in een maand tijd het nieuws haalden. De technologische ontwikkelingen hebben hun weerslag op de diverse fasen van de strafrechtspleging. Of alle actoren binnen de strafrechtspleging deze ontwikkelingen toejuichen, is nog maar de vraag. Ook zijn vraagtekens te plaatsen bij gestelde verbanden en verwachtingen. Dat vraagt om reflectie en dit themanummer hoopt daarin te voorzien. Zo wordt uitgebreid stilgestaan bij de gevolgen van visualisering voor waarheidsvinding in strafzaken. Ook komt aan de orde of de processuele gelijkheid in het gevaar komt als een van de procespartijen het betoog kracht kan bijzetten met behulp van geavanceerde beeldtechnologie, terwijl de andere partij – bijvoorbeeld door financiële beperkingen – die mogelijkheid niet heeft. Het openingsartikel van Vanderveen beschrijft de opmars van het beeld in de verschillende fasen van de strafrechtspleging, die nauw verbonden is met de introductie van het elektronische dossier. Behalve de aloude vingerafdruk en de compositietekening gaat het tegenwoordig ook om filmpjes gemaakt door omstanders/getuigen, röntgenfoto's, MRI-scans, radiogrammen en 3D-reconstructies. De auteur maakt onderscheid tussen ontwikkelingen in de vorm en de inhoud van de beelden. Voorts wordt ingegaan op empirisch

2 Zie www.csith Hague.com/nl/042/csi_lab.html.

onderzoek naar effecten van beelden in de strafrechtelijke context. Een voorlopige conclusie is dat de visualisering revolutionaire gevolgen kan hebben voor de strafrechtspleging.

Welke nieuwe visuele technieken er in de afgelopen jaren zijn ontwikkeld, wordt duidelijk in het artikel van Bijhold, die vooral ingaat op onderzoek op de plaats delict. De mogelijkheden en beperkingen van de nieuwe technieken in de verschillende fasen van het onderzoek komen aan bod. De auteur geeft ook voorbeelden van technieken waarmee in het voornoemde *CSI The Hague* wordt geëxperimenteerd. Hij laat zien dat het gebruik van de nieuwe technologie het onderzoeksproces verandert en waarschuwt dat het tonen van beelden van misdaadscenario's risico's met zich meebrengt, omdat beelden een grotere overtuigingskracht hebben dan geschreven tekst.

De videoconferentie, ook wel telehoren genoemd, is een andere toepassing van auditieve en visuele technologie in de rechtspleging. Verrest beschrijft hoe de videoconferentie in Nederland in 2000 werd geïntroduceerd ter uitvoering van de EU Rechtshulpovereenkomst. Hoewel de wet in principe voorziet in een brede toepassing, wordt het middel in het Nederlandse recht nu nog beperkt ingezet: in vreemdelingenzaken en in het vooronderzoek van strafzaken. De auteur bespreekt wat de directe consequenties zijn van videoconferentie voor de verschillende procespartijen. Ook de vraag hoe videoconferentie zich verhoudt tot de eisen die het EVRM (art. 6) stelt aan een eerlijk proces, komt aan de orde. De auteur stelt dat de videoconferentie in de toekomst een bredere toepassing kan krijgen in het strafrecht, nu veel rechtbanken, gerechtshoven en justitiële inrichtingen voorzien zijn van de noodzakelijke apparatuur. Of dat ook zal gebeuren is afhankelijk van de rechters, die het vertrouwen moeten hebben dat videoconferentie een goed alternatief kan zijn voor een fysieke confrontatie met een getuige of verdachte. De bijdrage van Verrest wordt aangevuld met een kort overzicht, geschreven door Van der Ende, die op basis van eerder verricht kosten-batenonderzoek de feiten over telehoren op een rijtje zet.

Een mogelijke visuele en digitale transformatie van de rechtspraak is in Nederland nog maar mondjesmaat te zien, maar in de Verenigde Staten heeft de 'revolutie' zich op dit terrein al voltrokken. Twee artikelen in dit themanummer weiden hierover uit.

Ten eerste de onderzoekers Feigenson en Spiesel, die laten zien hoe afbeeldingen op een andere manier betekenis geven dan woorden alleen dat kunnen doen, en hoe beelden en woorden gecombineerd

kunnen worden om elkaar inhoudelijk aan te vullen dan wel tegen te spreken of om een nieuwe betekenis te genereren die door de afbeeldingen of woorden alleen nooit naar voren was gekomen. Zij gaan in op het probleem van het 'naïef realisme', het verschijnsel dat afbeeldingen over het algemeen meer vertrouwen wekken, op een intuïtieve en effectieve manier, dan alleen woorden dat doen. Vervolgens worden de gevolgen voor de rechtspleging van de alomtegenwoordigheid van digitale technologieën besproken. De auteurs pleiten voor het ontwikkelen bij procespartijen van een basisbewustzijn van hoe beelden betekenis vormen, zodat er ruimte komt voor onderzoek naar de cognitieve, emotionele en retorische effecten van de afbeeldingen en de multimedialdisplays die tijdens een rechtszaak worden vertoond.

Ten tweede is een bijdrage opgenomen van Roosma en Dubelaar, die zich concentreren op de regeling omtrent visueel bewijs in het Amerikaanse strafproces. Zij beogen daarmee inzichtelijk te maken hoe het gebruik van visueel materiaal nader kan worden genormeerd en daarmee aanknopingspunten te bieden voor normering in het Nederlandse strafproces. Daartoe analyseren zij zowel de Federal Rules of Evidence als relevante jurisprudentie.

Terug naar de Nederlandse situatie: het hiervoor aangehaalde rapport van de commissie-Van Rooy wordt besproken door Kor, die eerder het boek *Medialisering van recht* schreef. De auteur bespreekt de bestaande richtlijnen voor aanwezigheid van camera's ter zitting en gaat in op de mogelijke consequenties van de voorgestelde verruiming van het gebruik van camera's. Ook de vraag of grotere zichtbaarheid en openbaarheid van de rechtspraak zal leiden tot groter vertrouwen van de bevolking, komt aan de orde. De auteur signaleert onder andere dat bij een deel van de rechterlijke macht nog weinig besef is van de impact van rechtspraak op televisie.

Ten slotte recenseert Van Calster het recent verschenen boek *Visualizing law in the age of the digital baroque* van de Amerikaanse onderzoeker Richard K. Sherwin.

G.N.G. Vanderveen
M.P.C. Scheepmaker*

* Dr. Gabry Vanderveen, gastredacteur van dit themanummer, is als docent en onderzoeker criminologie verbonden aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden. Mr. drs. Marit Scheepmaker is hoofdredacteur van *Justitiële verkenningen*.

Literatuur**Ali, H., I. de Pous***Camera in rechtszaal vergroot vertrouwen*

De Volkskrant, 26 oktober 2011

Commissie-Van Rooy*Rechtspraak in beeld; evaluatie Wilders II en aanbevelingen voor de toekomst*Oktober 2011 (www.recht.nl/nieuws/privacyrecht/index.html?nid=4ea7b7f81ea3af48706)**Gier, V., D. Kreiner e.a.***AMBER Alerts: Are school-type photographs the best choice for identifying missing children?*

Journal of Police and Criminal Psychology, 2011, p. 1-15

Griffin, T.*An empirical examination of AMBER Alert 'successes'*

Journal of Criminal Justice, jrg. 38, nr. 5, 2010, p. 1053-1062